

მოგზაურობა საქართველოში

იმერეთი

ლაშა და გიორგი ნიდერლანდებში ცხოვრობენ. ისინი ეთნიკურად ქართველები არიან. ლაშას და გიორგის მამა ქართველია. ლაშას და გიორგის დედა ნიდერლანდელია. ზაფხულში საქართველოში ჩამოდიან დასასვენებლად.

ამსტერდამიდან ქუთაისამდე

ბიჭები დედასთან და მამასთან ერთად ამსტერდამის აეროპორტიდან მოფრინავენ საქართველოში. ამსტერდამის აეროპორტამდე თავიანთი ქალაქიდან **ტაქსით** მივიდნენ.

- ამსტერდამის საერთაშორისო აეროპორტში, **გამგზავრების ტერმინალთან** მიგვიყვანეთ, თუ შეიძლება! - მიმართა ლაშას და გიორგის დედამ ტაქსის მძღოლს.

- ზუსტად ნახევარ საათში აეროპორტს **მიუახლოვდნენ. ავიახაზების** გამგზავრების ტერმინალთან ჩამოვიდნენ. ტერმინალში **საინფორმაციო დაფა** ნახეს, სადაც ამსტერდამი-ქუთაისის **რეისზე** მეცხრე **გასასვლელი** ეწერა.

ოჯახი ბარგს აბარებს და ჩასასხდომ ბარათს იღებენ. ბარგის ჩასაბარებლად დიდი ხანი მოუწიათ რიგში დგომა. თითო ჩემოდანი 22 კილოგრამს არ აჭარბებს და ამიტომ

უპრობლემოდ იბარებს *ავიაბაზების* თანამშრომელი. თანამშრომელი *ჩასახდომ* *ბილეთებს* აძლევს.

- რომელი ადგილებია? - ეკითხება ლაშა გიორგის.

- 41 A, B, C, D. არც ისე კარგი ადგილები შეგვხვდა, *აჯობებდა*, ჩასახდომი ბილეთები წინასწარ ინტერნეტით რომ *აგველო*, უფრო კარგი ადგილები *შეგვხვდებოდა!* - უკმაყოფილოა ლაშა...

თვითმფრინავში *ბორტგამცილებელი* ემსახურება მგზავრებს. ბორტგამცილებლები ძალიან ზრდილობიანები არიან. ისინი ცდილობენ, მაქსიმალურად დაეხმარონ მგზავრებს ფრენისას. მფრინავიც აქვეა. მფრინავი თვითმფრინავის წინა კაბინაში ზის და *მართავს* თვითმფრინავს.

ლაშა და გიორგი **ღვედს** იმაგრებენ, სავარძლებს ასწორებენ და ემზადებიან **ასაფრენად**. თვითმფრინავი **ასაფრენ ბილიკს** უახლოვდება, ასაფრენ ბილიკზე **სიჩქარეს უმატებს** და ჰაერში აფრინდება.

4-საათიანი ფრენის შემდეგ თვითმფრინავი ქუთაისის აეროპორტში დაეშვა.

სწრაფად გაიარეს საპასპორტო კონტროლი საზღვარზე და **ბარგის კარუსელთან თავიანთი** ჩემოდნები აიღეს. **მესაზღვრეებმა** ქართული **ღვინოც** აჩუქეს ლაშას და გიორგის.

- რატომ გვაჩუქეს ღვინო პატარებს? - დაინტერესდა გიორგი.

- სუვენირად გაჩუქეს და არა დასაღვეად, - განუმარტა დედამ. მამამ დაწვრილებით აუხსნა ბიჭებს უცხოელებისთვის ქართული ღვინის ჩუქების მიზეზი:

- ღვინო საქართველოს, მათ შორის ამ კუთხის, იმერეთის **სავიზიტო ბარათია**. სტუმრებს ღვინით უმასპინძლებიან ქართველები.

ბიჭებმა მოგზაურობა იმერეთიდან დაიწყეს, რადგან მათი თვითმფრინავი *ქუთაისთან ახლოს მდებარე* აეროპორტში ჩამოფრინდა. აეროპორტში ლაშას და გიორგის ოჯახს მამის ბავშვობის მეგობარი დახვდათ. ნოდარი ბიძიამ ოჯახი მანქანით *ქუთაისიდან ჭიათურისკენ* წაიყვანა.

- ჩემს ოჯახში მივდივართ! ერთი კვირა ჩემი სტუმრები იქნებით, ნამდვილად შეგიყვარდებით იმერეთი და ჭიათურა! - *ეუბნება* ნოდარი ბიძია ლაშას და გიორგის.
- *როგორც ჩანს*, ძალიან გიყვართ სტუმრები, - ეკითხებიან ბიჭები მასპინძელს.
- *რა თქმა უნდა!* იმერლებს სტუმრები ძალიან უყვართ, იმერეთი კი გამორჩეულია ამ თვალსაზრისით; - ამაცობს ნოდარი ბიძია.

ქუთაისიდან გზად ჭიათურისკენ

ქუთაისიდან ჭიათურა 82 კილომეტრშია. 82 კილომეტრი უნდა იარონ მასპინძლის სახლამდე. ქუთაისიც და ჭიათურაც ორივე იმერეთია, ორივე დასავლეთ საქართველოშია. ლაშა და გიორგი გზაში არ იწყენენ, რადგან იმერული ბუნებითა და *პეიზაჟებით ტკბებიან* და

არც ნოდარი ბიძია აძლევთ მოწყენის საშუალებას, რადგან სულ ესაუბრება ბიჭებს.

ბუნება აქ მართლაც საოცარია. *უსწორმასწორო რელიეფი* და ტყე, მდინარე ყვირილის ვიწრო ხეობა, ბიჭებს მოსწონთ გარემო. მდინარე ყვირილას ხეობაც ძალიან ლამაზია.

- რა ლამაზი ხეობაა და მდინარეც როგორ მოედინება ამ ხეობაში, თითქოს კანიონია! - *ალტაცებულია* ლაშა.

- ნამდვილად ასეა, ლაშა, მდინარისა და ხეობის ამ ფორმის გამო დაერქვა ამ ქალაქს სახელად ჭიათურა. არის ასეთი *თქმულება*: ერთი

ქართველი თავადი ამ მხარეში იყო სტუმრად. დაკლაკნილ ხეობაში მდინარე რომ დაუნახავს, უკითხავს: „ჭიაა თუ რაა?“... ასე დაერქვა სახელი ამ ადგილს. თუმცა, ქალაქის *სახელწოდების* შესახებ სხვა თქმულებებიც არსებობს.

- ნოდარი ბიძია, ეს მდინარე სხვა ფერია. ჩვენთან მდინარეები ასეთი მუქი არ არის!

გიორგის ამ კითხვაზე გაეღიმა ნოდარი ძიას:

- მართალი ხარ, გიორგი! მდინარე ყვირილა მართლაც მუქია, რადგან ამ მხარეში უხვად მოიპოვება შავი ფერის *მანგანუმი*. ქალაქის სახელწოდებასთან დაკავშირებით კიდევ ერთი საინტერესო ისტორია არსებობს: ამ ხეობაში ადრე არავინ ცხოვრობდა. მარტო მწყემსები იყვნენ . მწყემსები ხშირად პოულობდნენ მანგანუმის წვრილ, გრძელ ნამსხვრევებს. ისინი ერთმანეთს ეკითხებოდნენ: “ჭიაა, თუ რაა?“... თითქოს ამიტომ დაერქვა სახელი ამ ადგილს. მანგანუმის *საბადოებსაც* გაჩვენებთ, როგორ მოიპოვება.

ყველაფერს გაჩვენებთ!

- აქ ცხოვრება ძალიან კარგია ზამთარშიც და ზაფხულშიც, - აგრძელებს ნოდარი ბიძია. ზღვის დონიდან 350-500 მეტრზე მეტი არაა, მაგრამ მთები და ტყეებია. ნოტიო, სუბტროპიკული ჰავაა, ამიტომ

ზამთარში **ზომიერად** ცივა და ზაფხულში ცხელა. **ნალექიც** ბევრი არ იცის - 1100 მმ წელიწადში; საშუალო ტემპერატურა 13 გრადუსია. ბევრი ხალხიც არ ცხოვრობს ქალაქში. სულ 13 000 **მოსახლემდეა** მხოლოდ. არც **საცობები** შეგაწუხებს. დედაქალაქთანაც ახლოსაა - 176 კილომეტრია, ორ საათშიც ჩახვალ. ამიტომ მე სიამოვნებით ვცხოვრობ აქ. თქვენც მოგეწონებათ, დარწმუნებული ვარ!

ამ საუბარში მასპინძლის სახლს მიადგნენ. დალლასაც ვერ გრძნობენ ბიჭები. მოსწონთ თავიანთი სამშობლო. მშობლებიც კმაყოფილები არიან.

ნოდარი ბიძიას ოჯახში

სტუმრები ნოდარი ბიძიას ოჯახში მივიდნენ.

- სუფრა ეზოში გავშალე, აქ უფრო სიგრილეა. ცოტა დაისვენეთ სახლში, მერე ვისადილოთ. ჩემს ეზოსა და კარმიდამოსაც გაჩვენებთ! - ეუბნება მასპინძელი სტუმრებს.

სტუმრებმა ცოტა ხნით მოისვენეს. 4 საათი იმგზავრეს თვითმფრინავით. შემდეგ კი აეროპორტიდან ჭიათურამდე გზა! ნოდარი ბიძია ვერ ისვენებს. უნდა, რომ სულ სტუმრებთან იყოს,

ყველანაირად პატივი სცეს.

- ალბათ ცოტა მოისვენეთ, ძვირფასო სტუმრებო! მოშიებულები იქნებით... სუფრას **მივუსხდეთ!** - აქტიურობს ნოდარი ბიძია, - ჩემი დაწურული ღვინოა, ყველაფერი ჩვენი მოყვანილია, ნამდვილი, ნატურალური, ძალიან მოგეწონებათ!

სტუმრები სუფრასთან **დასხდნენ** და იმერული **კერძები** და ღვინო **დააგემოვნეს**. სუფრას ამშვენებდა უამრავი კერძი: **იმერული ხაჭაპური**, რომელშიც ცომზე მეტი ყველია, შემწვარი წიწილა **ტყემლით**. კეცზე მომზადებული **მჭადები** და იმერული

ჭყინტი ყველი, **ამოლესილი** ლობიო და, რა თქმა უნდა, **ეკალა!**

ყველაფერი ძალიან გემრიელია, ყველაფერი მომეწონა! - **ალტაცებას ვერ მალავენ** ბიჭები. ყველა კერძი მქონდა გასინჯული, მაგრამ ეს პირველად გავსინჯე და ძალიან მომეწონა, რა კერძია? - იკითხა ცნობისმოყვარე ლაშამ და ეკალაზე **მიანიშნა**.

- ოო, ეს ეკალაა! - დაიწყო ნოდარი ბიძიამ, თითქოს ამ შეკითხვას ელოდაო, - ეკალა იმერეთში ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი კერძია სუფრასთან. ეკალა ხვიარა მცენარეა. ჭიათურის სოფლებში კარგად იცინან, როდის უნდა დაკრიფონ ეკალა, თუ დააგვიანე, მცენარის ყლორტები მაგრდება და ჭიათურელი დიასახლისი გამაგრებული ყლორტებით **კერძს არ გააფუჭებს**.

ეკალას ყლორტები თავისი ნორჩი ფოთლებიანად ირეცხება და ცხელ წყალში იხარშება შემდეგ მოხარშულ ეკალას აციებენ და კარგად წურავენ.

ეკალას მინის ქილებში ინახავენ. ის ყველა ოჯახს აქვს შენახული. **სტუმარს მართმევენ ხოლმე ეკალას იმერეთში**, - დაასრულა თხრობა ნოდარი ბიძიამ.

გემრიელი ვახშმის შემდეგ სტუმრებმა ეზოსა და კარმიდამოს დათვალიერება გადაწყვიტეს.

- ეზოში ძველი **მარანია**, თავისი **საწნახლითა** და **ჭურებით**. აქ, იმერეთში, **ქვევრს**

ჭურს ვეძახით. აქ, ზემო იმერეთში, ვაზის ძველი ჯიშებია - **ძველშავიც** (ძელშავი). აგრეთვე- თეთრი: **ციცქა**, **ცოლიკაური** და **ქვიშური**.

ჩვენი მარანი სახლიდან მოშორებით დგას და ესეც დასავლეთ საქართველოს წესია. ჭურები ღია ცის ქვეშ, მიწაშია ჩაფლული და ამ ადგილს **ჭურის-თავი** ჰქვია.

ყურძნისგან ღვინოს ვაყენებ. უკვე **დაღვინებულ** წვენს ჭურებში ვინახავთ. ჭაჭისგან არაყს ვხდით, - დეტალურად უხსნის ყველაფერს ნოდარი ბიძია სტუმრებს.

სტუმრებმა ყანა, ვენახი, ბოსტანი და

ხეხილის ბაღი

დაათვალიერეს. ნახეს მუხის ძველი ბეღელიც, რომელშიც მოსავალს ინახავენ. ბეღელიც განსაკუთრებული ჰქონდა მასპინძელს. ...

დღის ბოლოს კი დადლილმა სტუმრებმა

ტკბილად **დაიძინეს**. ხვალაც საინტერესო დღე ელით!

სტუმრად მანგანუმის საბადოს და გვირაბების მოსანახულებლად

დილით ადრე მანგანუმის საბადოს მონახულებით დაიწყო. ბიჭებს ძალიან აინტერესებთ, რა არის მანგანუმის საბადო: როგორ აღმოაჩინეს. როგორ *მოიპოვება*, სად გააქვთ მანგანუმი? იმედი აქვთ, რომ ყველა ამ კითხვაზე პასუხს ნოდარი ბიძიასგან მიიღებენ.

ნოდარი ბიძიაც კმაყოფილია. ისიც მოუთმენლად ელის დღევანდელ დღეს. ის ხომ საბადოზე მუშაობს.

ჭიათურის მანგანუმის საბადოს აღმოჩენა ვილჰელმ ჰერმან აბიხის სახელს უკავშირდება. 1846 წელს მან აღმოაჩინა და შეისწავლა მანგანუმის საბადო ჭიათურა-საჩხერის მიდამოებში. ქართველმა მწერალმა და პოეტმა, აკაკი წერეთელმა 1876-77 წლებში მანგანუმის მოპოვება დაიწყო. აკაკი წერეთელმა ჭიათურის მანგანუმისა და

ტყიბულის ქვანახშირის ნიმუშები ევროპის ქვეყნებსა და რუსეთში გაგზავნა. უცხოელების დაინტერესების მიზნით ინგლისურ, ფრანგულ, რუსულ ენებზე ბროშურა გამოსცა და პეტერბურგში წავიდა ბროშურების გასავრცელებლად. ევროპის ბაზარზე ქართული “შავი ქვა” სწორედ წერეთლის სახელით გავიდა:

მალე ქალაქ ჭიათურის *მშენებლობაც* იწყება.

1895 წელს დასრულდა ჭიათურის რკინიგზის *გაყვანა*. XIX საუკუნის ბოლოსთვის ჭიათურაში 6 000-მდე ადამიანი მუშაობდა, - *უამბო* ბიჭებს ჭიათურისა და მანგანუმის ისტორია ნოდარი ბიძიამ.

- ხედავთ, ბიჭებო, როგორია ჭიათურა? თეატრი, პირველი საჩოგბურთო კორტები, უნიკალური **საბაგიროები...** ეს ყველაფერი ჭიათურას უკავშირდება. საბადოზე გამახსენდა: ჭიათურაში სხვა სასარგებლო წიაღისეულითაც მდიდარია. აქ არის მაღალი ხარისხის მარმარილო და კვარცის ქვიშა, - ამბობს ნოდარი ბიძია.

- საბადო გასაგებია, მაგრამ თეატრზე, პირველ საჩოგბურთო კორტებსა და უნიკალურ საბაგიროებზე არაფერი გაგვიგია და არც გვინახავს! - საუბარში ჩაერთო ლაშას და გიორგის მამა.

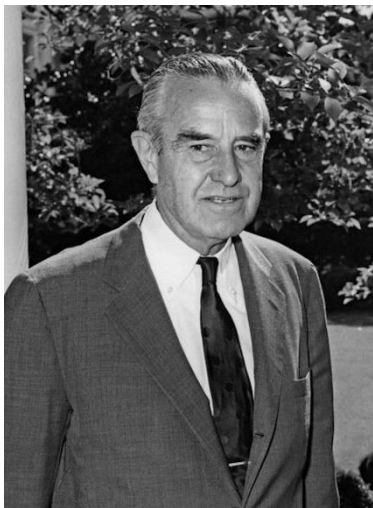
- ყველაფერს გაჩვენებთ მეგობარო, ყველაფერს მოგიყვებით, თქვენ მაგაზე არ ინერვიულოთ! წავიდეთ, ქალაქი დავათვალიეროთ და თან ვისაუბროთ.

ამერიკელი ჭიათურაში / ჰარიმანის საქმე

ლაშა და გიორგი, მშობლებთან და ნოდარი ბიძიასთან ერთად **მაღაროებისკენ** წავიდნენ. მაღაროში შესასვლელად სპეციალური ტანსაცმელი და **დამცავი** ქუდეები მოირგეს. სტუმრებს მაღაროში გიდი **შეჰყვათ**, რომელიც მაღაროს ისტორიას დეტალურად მოუყვა სტუმრებს:

- ჭიათურაში **მოღვაწეობდა** ამერიკელი ბიზნესმენი, ჰარიმანი. ჰარიმანი ცნობილი ადამიანი იყო ამერიკაში. ის ნიუ-იორკის შტატის გუბერნატორი იყო, შემდეგ ამერიკის **ელჩიც** იყო საბჭოთა კავშირსა და დიდ ბრიტანეთში, ამერიკის

პრეზიდენტობაზეც **იყრიდა კენჭს**; ამერიკის კომერციის მდივანი იყო. მისი სახელობის ცნობილი ჰარიმანის ინსტიტუტიც კი არსებობს ამერიკაში. მანამდე ჭიათურაში. გერმანელები მოიპოვებდნენ მანგანუმს. ამერიკელებსა და ევროპელებს დიდი ბრძოლა ჰქონიათ ჭიათურისთვის. საბოლოოდ ამერიკელები შემოვიდნენ. მიუხედავად იმისა, რომ ჰარიმანს ხელშეკრულებით 20 წელი უნდა ემუშავა, 3 წელიწადში მასთან გაწყვიტეს თანამშრომლობა. ჰარიმანს გადაუხადეს თანხა, რაც მან ჭიათურაში დახარჯა. მუშების ხელფასი კი თვითონ უნდა დაეფარა. ჰარიმანმა სარჩელი შეიტანა **საარბიტრაჟო სასამართლოში**, მაგრამ **ვერაფერს გახდა**. არ გამოდგა ამერიკული ბიზნესი ჭიათურაში... „ჰარიმანის საქმე“ საქვეყნოდ გახდა ცნობილი. ამ საქმის დეტალებს მომავალ იურისტებს, ადვოკატებს, მოსამართლეებს ასწავლიან.

არბიტრაჟი

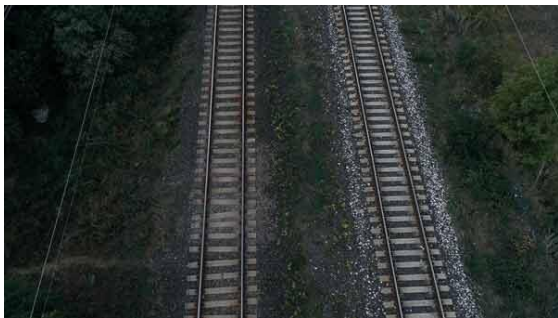
არბიტრაჟი არის ადამიანებს, ჯგუფებს ან ქვეყნებს შორის დავების გადაწყვეტის მეთოდი. ორი მხარე ირჩევს **კომპეტენტურ** პირს - **არბიტრს** - დავის განსახილველად. არბიტრი უსმენს ორივე მხარეს, განიხილავს ფაქტებს და შემდეგ იღებს გადაწყვეტილებას. ორივე

მხარე წინასწარ თანხმდება, რომ არბიტრის გადაწყვეტილებას აღარ ასაჩივრებენ.

არბიტრაჟი დავების გადაწყვეტის სწრაფი და მარტივი ფორმაა. ასევე, არბიტრმა კარგად იცის ის სფერო, რაზეც დავაა. ამიტომ გამოიყენება ის ბიზნესში. **ბიზნესმენებს** დავების სწრაფად მოგვარება სურთ. ამ პროცესს **კომერციული არბიტრაჟი** ეწოდება. მხარეები წინასწარ თანხმდებიან არბიტრაჟზე დავის განხილვაზე, რომელიც შემდგომ შეიძლება წარმოიშვას მათ შორის.

ქიათურაში მანგანუმის ოდენობა. 1910-1914 წლებში დიდი იყო. წლიურად საშუალოდ 788 ტონა იგზავნებოდა საზღვარგარეთ (ამჟამად 330 ტონა მანგანუმი მოიპოვება). მაგრამ ის მაღაროები, **მძიმე დღეში** დახვდა ჰარიმანს. თავის მოგონებებში წერს: „ფეხშიშველი ქართველი და სომეხი მუშები, ... თოხით და ბარით თხრიდნენ, მოპოვებულ შავ ოქროს ვირებს აჰკიდებდნენ და ასე ჩაჰქონდათ მატარებლის ვაგონებამდე“. საშინელი მდგომარეობა ყოფილა ტრანსპორტის მხრივაც - მაღაროდან პორტამდე, ფოთამდე. თურმე, არ არსებობდა ერთი მსხვილი **ლიანდაგი**, რომელიც

ფოთამდე ჩავიდოდა. ჰარიმანი მოატყუეს, ლიანდაგს მარტო გამსხვილება კი არ სჭირდებოდა (როგორც ეს უთხრეს), არამედ 30 ხიდის თავიდან აგება და ახალი გვირაბების გათხრა. ჰარიმანს შეექმნა სირთულეები და მიმართა არბიტრაჟს.

დათო ტურაშვილი თუ გაგიგიათ, მისი წიგნი თუ წაგიკითხავთ - „არის ასეთი ქალაქი“? - ჰკითხა გიგმა ლაშას და გიორგის.

- არა, არ წაგიკითხავს! - უპასუხეს ბიჭებმა.

- მწერალი დათო ტურაშვილი იხსენებს, - განაგრძო საუბარი გიგმა: „ჰარიმანი, იყო ერთი ასეთი მილიონერი ამერიკელი, რომელთანაც დადეს ხელშეკრულება 1920 იან წლებში, ჩამოიყვანეს ჰარიმანი, თუმცა, მერე, რა თქმა უნდა, ჰარიმანი გააგდეს. ჰარიმანის შვილმა 60-იან წლებში იმოგზაურა საქართველოში, ჰარიმანმა შვილს **დაუბარა**, რომ მოეთხოვა მოსკოვიდან საქართველოში ჩამოსვლა ... თბილისში რომ ჩამოვიდა, ითხოვა, ჭიათურაში წაეყვანათ, რადგან, ჰარიმანის **განგარიშებით**, ჭიათურაში ყველა სახლს ოქროს სახელური ექნებოდა. დათვლილი ჰქონდა, რამხელა შემოსავალი უნდა ჰქონოდა ხალხს (ადგილობრივებს), პროცესი სწორად რომ **წარმართულიყო**.“

- მაგრამ ვერ წარიმართა სწორად, - ჩაერთო დანაღვლიანებული ნოდარი ბიძია ... არ არიან ჭიათურელები მდიდრები. არ აქვთ კარებზე ოქრო სახელურები... კარგი, ქალაქში გავიდეთ. იქ ბევრი საინტერესო ისტორია გველის.

საბაგიროების მოსანახულებლად ჭიათურაში. გიორგია ფანცულაია

ჭიათურის **ლანდშაფტი**, ღრმა კანიონი, ყვირილას ნაპირებიდან დაწყებული და მთის წვერებზე დამთავრებული ქალაქის ქუჩები, **გარშემორტყმული** სოფლები ქალაქს განსაკუთრებულ იერსახეს **სძენდა**. გიორგი ფანცულაიას მიერ შექმნილი 27 საბაგირო მოქალაქეებს პლატოებიდან და მდაროებიდან ცენტრთან აკავშირებდა. სწორედ ჭიათურაში

იყო საბჭოთა კავშირში პირველი სამგზავრო საჰაერო საბაგირო გზა (1953 წელს).

1950-იანი წლებიდან დაიწყო ჭიათურის ცის ათვისება . უკვე 1980-იან წლებში ქალაქს ჰქონდა 17 ასეთი გზა. გიორგი ფანცულაიას შვილიშვილი იხსენებს ერთ-ერთი საბაგიროს შექმნის ისტორიას: „ბაბუას უნდოდა, ჭიათურა ირგვლივ მდებარე

სოფლებისთვის საბაგიროებით დაეკავშირებინა. ერთ-ერთ მთაზე, ნაგუთის დასახლებაში, იყო საავადმყოფო, სადაც ხალხს ტრანსპორტით, ავტობუსებით უწევდა მისვლა. იქ მუშაობდა ბებიაც და ერთხელაც ბაბუამ თქვა, - ქსენია, მე შენ გაგიკეთებ საბაგიროსო და, მართლაც,

დანაპირები შეუსრულა. ამის შემდეგ, ბებია, ნახევარი საათის მაგივრად, 5 წუთში ხვდებოდა სამსახურში. ყველაზე დიდი დატვირთვით ეს ხაზი მუშაობდა, რადგან ნაგუთში უზარმაზარი საავადმყოფო იყო“

ერთ-ერთი საბაგირო მართლაც საინტერესო და მსოფლიოში უნიკალური გამოდგა. ამ საბაგიროდან სამი მიმართულებით გადიოდა საჰაერო გზები. **სამმხრივი** საბაგირო იყო, ერთი დანადგარი და ერთი შენობა, სამი სხვადასხვა მიმართულებით უშვებდა **ბაგირს** და ეს გააკეთა აქაურმა ადამიანმა, ინჟინერმა გიორგი ფანცულაიამ! - სიამაყით ჩაერთო ნოდარი ბიძია საუბარში.

იმ პერიოდში სხვადასხვა ჟურნალ-გაზეთში წერდნენ გიორგი ფანცულაიას შესახებ. მათ შორის - ჭიათურაში საბაგიროს მშენებლობასთან დაკავშირებული სტატია სიგულდაში, ლიეტუვაში ახალგაზრდა ინჟინერმა ნახა. ის 20 წლით უმცროსი იყო გიორგი ფანცულაიაზე რედაქციის დახმარებით, გიორგის დაუკავშირდა და მასთან შეხვედრა შეძლო. გიორგი და აივარსი დამეგობრდნენ. გიორგის დახმარებით

აივარსს საჩუქრად გადაეცა პროექტი და სამშენებლო მასალა, რომლის მიხედვითაც, იქ საბაგრო აშენდა.

.... მაგრამ, საბაგრო არ არის ერთადერთი მნიშვნელოვანი მახასიათებელი ჭიათურისთვის. ჭიათურის თეატრი და პირველი საჩოგბურთო კორტები

საქართველოში! - გააგრძელა საუბარი ნოდარი ბიძიამ... როგორც დათო ტურაშვილი თავის წიგნში „არის ასეთი ქალაქი“ წერს: „საქართველოში პირველი ჩოგბურთის კორტები სწორედ ჭიათურაში გაიხსნა 1892 წელს და ...

ჭიათურელებს ჩოგბურთი ვინც შეაყვარა, იან ჰომერი იყო. ამ ცნობილმა ჩოგბურთელმა და მწვრთნელმა მერე მოგონებები დაწერა და იმ წიგნში განსაკუთრებული პატივისცემით აკაკი წერეთელს იხსენებდა, რომელიც თურმე ჩოგბურთის პირველმა მატჩებს ჭიათურაში დიდი სიამოვნებით ესწრებოდა“.

თეატრსაც საინტერესო ისტორია აქვს ჭიათურაში. XIX საუკუნის ბოლოს, საქართველოში ერთდროულად რამდენიმე თეატრი გაიხსნა. მათ შორის ერთ-ერთი ქალაქ ჭიათურის დრამატული თეატრი იყო, რომელიც 1894 წლის 11 დეკემბრიდან ამოქმედდა. ჩვენი თეატრი მსოფლიოში ერთადერთი თეატრია, რომელიც ქალაქთან ერთად დაარსდა. 1901 წელს თეატრში, ცნობილი ქართველი მწერლის – აკაკი წერეთლის თანდასწრებით, მისი პიესა „პატარა კახი“ დაიდგა. 1910 წლიდან თეატრს მუდმივმოქმედი დასი ჰყავს, იგი მესამე **მუდმივმოქმედი დასია** საქართველოში, რუსთაველისა და მარჯანიშვილის **დასების** შემდეგ.

თეატრის შენობა ძალიან ლამაზი და შთამბეჭდავია. ჯილდოც კი აქვს მიღებული **გამორჩეული** არქიტექტურის გამო. გამორჩეულია თეატრის ჭერის მოხატულობაც.

ჭიათურაში თანადათან აშენდა: საქალაქო **სასწავლებელი, აბანო**, საავადმყოფო, **საკვირაო სკოლა**, თეატრი, ცენტრალური ელექტროსადგური, გაიყვანეს **წყალსადენი** და კანალიზაცია, **ელექტროგანათებისა** და **სატელეფონო ქსელი**. საბოლოოდ ჭიათურა ქალაქად 1921 წელს გამოცხადდა.

თეატრის გარდა, კულტურის სახლის მშენებლობასაც საინტერესო ისტორია აქვს. თურმე ჭიათურის კულტურის სახლს რომ აშენებდნენ, კიბეებისათვის წითელი მარმარილო გამოუყენებიათ. წითელი მარმარილო ჭიათურაშივე, სოფელ სალიეთში მოიპოვებოდა. ამ ტიპის მარმარილო ძვირფას

მასალად ითვლება. გადმოცემის მიხედვით, კულტურის სახლის მშენებლობის დასასრულს სტალინს მოუწოდებია ჩამოსვლა და კულტურის ამ ძეგლის ნახვა. სასწრაფოდ **დატრიალდნენ** ჭიათურლები და არა მხოლოდ ჭიათურლები; წითელი საღებავით გადაღებეს კულტურის სახლის ძვირფასი მარმარილოს კიბეები, სტალინს რომ არ

ენახა! სალიეთის წითელი მარმარილოთი ყოფილა თურმე მოპირკეთებული მოსკოვის მეტროპოლიტენის სადგურიც. სადღაც, „მიკარგულ ჭიათურაში“ იმავე ძვირფასი მარმარილოს გამოყენება შეიძლება **სიცოცხლის ფასადაც კი დაჯდომოდათ**

სადამოს საუბრები

მთელი დღე გავიდა... ბავშვები ძალიან კმაყოფილები არიან. ძალიან ბევრი **რამ** ნახეს. ძალიან ბევრი რამ გაიგეს. ლაშა და გიორგი ერთმანეთს უზიარებენ

შთაბეჭდილებებს. ძალიან იშვიათი ქალაქია, რამდენი საინტერესო რამე გავიგეთ, არადა - ერთი პატარა ქალაქია! - აღტაცებას ვერ მალავს ლაშა.

- იცი, რა არ მომეწონა გიორგი, - მდინარე და მისი ფერი. არ შეიძლება ნეტავ რამე ვუშველოთ?

- რა უნდა ვუშველოთ?

- არ ვიცი, რომ არ იყოს **ბინძური!** ასეთ ლამაზ ბუნებას, სუფთა მდინარე და სუფთა გარემო მოუხდება. იქნება რამე მოვიფიქროთ...

- ჩვენ როგორ მოვიფიქროთ, ჯერ 10 წლის ბავშვები ვართ;

- მერე რა, რომ ბავშვები ვართ, ბავშვებსაც ბევრი რამ შეუძლიათ, არ გახსოვს ანაიროს ამბავი?

- ანაირო ვინ არის? არ მახსენდება.

- მეტი უნდა იკითხო და გეცოდინება! - ღიმილით **საყვედურობს** ძმას ლაშა.. ... „მოკლედ, ეს ნინფა ორტიზის მიერ დაწერილი 9 წლის გოგოს ამბავია. ანაირო იყო ცხრა წლის პატარა

გოგო. მას ძალიან უყვარდა სპილოები. ის ძალიან წუხდა სპილოების გამო. სპილოებს ადამიანები კლავდნენ მისი თეთრი ძვირფასი ძვლის გამო. სპილოები შეიძლება მალე

გადამენებულიყვნენ. ანაირო ცდილობდა, რამე მოეფიქრებინა მათ გადასარჩენად. ერთ დღეს ანაირომ ფილმი ნახა. ფილმში აღწერილი იყო სპილოების **დახოცვის** ამბავი.

ანაირომ დახმარება სთხოვა დედას, მამას, ბებიას, ბაბუას, ბიძას, რომ გადაერჩინათ სპილოები.

ანაიროს მშობლები მხატვრები იყვნენ. გოგონას თხოვნით, მათ დახატეს ატირებული სპილო, რომელიც თავის მოკლულ შვილს

ტიროდა. *პოსტერი* ყველა მაღაზიაში იყიდებოდა. გაყიდული პოსტერიდან შემოსული ფული კი სპილოების დაცვას ხმარდებოდა, თან ამ ნახატის გამოჩენის მერე სპილოების მოკვლა მიუღებელი გახდა“.

- უი, რა საინტერესოა! მგონი, ვიცოდი ეგ ისტორია, უბრალოდ, აღარ გამახსენდა! - თავი იმართლა გიორგიმ.

- გრეტა ტუნბერგი გახსოვს? - გააგრძელა ლამამ. - გრეტაც ხომ ბავშვია და რამდენს აკეთებს გარემოსთვის! მან შვედეთის პარლამენტთან აქცია მოაწყო. ის ჯერ მარტო იყო ამ აქციაზე და ხელში ეჭირა პლაკატი წარწერით: „სასკოლო *ჯანყი* კლიმატისთვის“. მეორე დღეს კიდევ ერთი ბავშვი შეუერთდა. ყოველ მომდევნო დღეს უფრო და უფრო მეტი ადამიანი უერთდებოდა. ყოველ პარასკევს გრეტა მართავდა აქციას „პარასკევი - *ჯანყი* კლიმატისთვის“. მისმა აქციებმა *შთაგონა* ასობით ათას მოსწავლეს მთელ მსოფლიოში, ებრძოლათ მომავლისთვის. გაფიცვები გაიმართა ისეთ ქვეყნებში, როგორებიცაა ბელგია, კანადა, ამერიკის შეერთებული შტატები, დიდი ბრიტანეთი, ფინეთი, დანია, საფრანგეთი და ნიდერლანდები.

გრეტამ მიიღო მრავალი მოწვევა კლიმატის ცვლილებაზე სასაუბროდ. იგი გამოვიდა *გაეროს* კლიმატის ღონისძიებაზე ნიუ-იორკში. გამოსვლამ დიდი მოწონება დაიმსახურა. იმ თვეში მილიონობით მომიტიინგე 163-ზე მეტ ქვეყანაში კლიმატის დაცვის მიზნით გამოვიდა აქციაზე.

გარემოსდაცვითი საქმიანობის გარდა, ტუნბერგს მიენიჭა *აუტიზმის* დაავადების შესახებ *ცნობიერების ამაღლების* პრიზი. ის თვითონაა აუტიზმით დაავადებული,

თუმცა მას ეს დაავადება უპირატესობად მიაჩნია. „მე მაქვს აუტიზმი და ეს ნიშნავს, რომ ზოგჯერ ოდნავ განვსხვავდები *ნორმისგან*. ეს განსხვავება მამლევს ზემალას!“ გრეტამ საკუთარი გამოსვლებისგან შემდგარი წიგნი

გამოსცა: „არავინაა ისეთი პატარა, რომ ცვლილებები ვერ შეძლოს!“ -

გიორგი გაოცებული უსმენდა ძმას. ანაირომ და გრეტამ თუ მოიფიქრეს, იქნებ ჩვენც მოვიფიქროთ რამე! მართალი იყო გრეტა: „არც ისეთი პატარები ვართ, რომ ცვლილებები ვერ შევძლოთ“!

- კარგი, ღამეც ვიფიქრებ, დავიძინოთ ახლა.

ბიჭები დასაძინებლად წავიდნენ. მთელი ღამე მდინარე ყვირილაზე ფიქრობდნენ...

დილით მერიაში

ბიჭების საუბარს ნოდარი ბიძიაც ისმენდა. გაუხარდა მათი მონდომება. ჭიათურას საამაყო ბევრი აქვს, მაგრამ არის პრობლემები, რაც გარემოს დაცვას უკავშირდება. ეს პრობლემები სხვა პრობლემებს იწვევს. ამიტომ გაუხარდა ბიჭების ინიციატივა. დილით ადრე გაღვიძებულებს გამოელაპარაკა:

- დილა მშვიდობის, ბიჭებო. გუშინ საინტერესო თემებზე საუბრობდით. გარემოს დაცვა მნიშვნელოვანი ჭიათურისთვის. ძალიან მომეწონა ანაიროს და გრეტას ამბავიც. მართლა შეიძლება მოვიფიქროთ რამე. მიხარია, რომ ფიქრობთ ამაზე. იცით, რა მოვიფიქრე?

- რა, რა მოიფიქრეთ? ძალიან გვაინტერესებს!

- რა და ჭიათურის მერი და **საკრებულოს** წევრები ჩემი მეგობრები არიან. ხომ არ შევხვდეთ? გავიგოთ, რას აპირებენ, რა გეგმები აქვთ? როგორ შეიძლება დავეხმაროთ? თქვენ რის გაკეთება **შეგიძლიათ**, სანამ აქ ხართ? რის

გაკეთებას **შეძლებთ**, როცა წახვალთ?

- საკრებულო რა არის? მერი ვიცით, რასაც აკეთებს, საკრებულო ვერ გავიგეთ... - იკითხა გიორგიმ.

- ახლავე აგიხსნით... მერია და საკრებულო არის **ადგილობრივი ხელისუფლება**. სხვადასხვა ხელისუფლება არსებობს: მაგალითად, **მთავრობა მართავს** მთლიანად ქვეყანას. მთავრობის ხელმძღვანელი პრემიერ-მინისტრია. ეს **ცენტრალური ხელისუფლებაა**. საქართველოს პარლამენტი იღებს კანონებს. ეს კანონები მთელ საქართველოზე ვრცელდება. ცენტრალურის გარდა არის ადგილობრივი ხელისუფლება. ადგილობრივ მთავრობას მერი ხელმძღვანელობს. გარდა ამისა არის ადგილობრივი არჩეული ორგანო - საკრებულო. საკრებულო იღებს კანონებს, რომელიც მხოლოდ მის ტერიტორიაზე ვრცელდება. მაგალითად, ჭიათურის საკრებულო იღებს კანონებს, რომელიც მარტო ჭიათურაში ვრცელდება. ამ კანონების შესრულება კი მერიას ევალება.

საინტერესოა, რას ფიქრობენ გარემოს დაცვაზე? რას აპირებენ? როგორ შეიძლება ბავშვები ჩაერთონ? იქნებ რამე კარგი პროექტი ჩვენც მოვიფიქროთ...

- დიახ, დიახ. შევხვდეთ აუცილებლად. ანაირომ თუ მოიფიქრა, ჩვენც მოვიფიქრებთ, გრეტამ თუ შეძლო - ჩვენც შევძლებთ ... - არ ჩერდებიან ლაშა და გიორგი.

მარიამობის დღესასწაულზე და ლაშქრობა რაჭაში

28 აგვისტოს ჭიათურაში განსაკუთრებით აღნიშნავენ, „მარიობის“ დღესასწაულს. „მარიობა“ იგივე „მარიამობაა“, მაგრამ აქ ყველა „მარიობას“ ეძახის. ჭიათურაში ეს დღე სახალხო დღესასწაულია. ადამიანები ერთმანეთს სტუმრობენ, ხშირად ჩამოდიან ქალაქიდან სტუმრები, აწყობენ პიკნიკებს სოფლის **განაპირა** ტყეების პირას. ნოდარი ბიძიაც განსაკუთრებით ემზადება ამ დღისთვის. განსაკუთრებით ახლა, როცა სტუმრები ჰყავს.. მან **ლაშქრობა** დაუგეგმა ბიჭებს ამ დღის აღსანიშნავად.

26-ში დილას ცხენებით შეიკრიბნენ. უნაგირები, მათრახები და აღვირები შეამოწმეს, ლაშქრობისთვის სამი დღის სამყოფი საგზალი და კარვები წაიღეს.

სალამოს დაბანაკდებიან და კარვებს გაშლიან. ცხენის უნაგირზე საგზალი და საჭირო ნივთები ორ ნაწილად ჩამოვიდეს აქეთ-იქეთ, რომ ცხენს დატვირთვა ორივე მხარეს თანაბარი ჰქონოდა. ცხენები ძალიან დაიღლებიან გზაში. თან ტვირთიც აქვთ. თან მგზავრიც მიჰყავთ.

როგორც უკვე ვთქვით, ჭიათურა მთაგორიანი რაიონია. ქალაქის თავზე საწალიკის მთაა. ეს მთა რაიონს რაჭისგან ჰყოფს. ამ მთის იქით რაჭაა. სწორედ რაჭაში ლაშქრობა დაგეგმა ნოდარი ბიძიამ მარიამობისთვის.

ჭიათურიდან რაჭის სოფელ მრავალძალში გადასულები 27 აგვისტოს

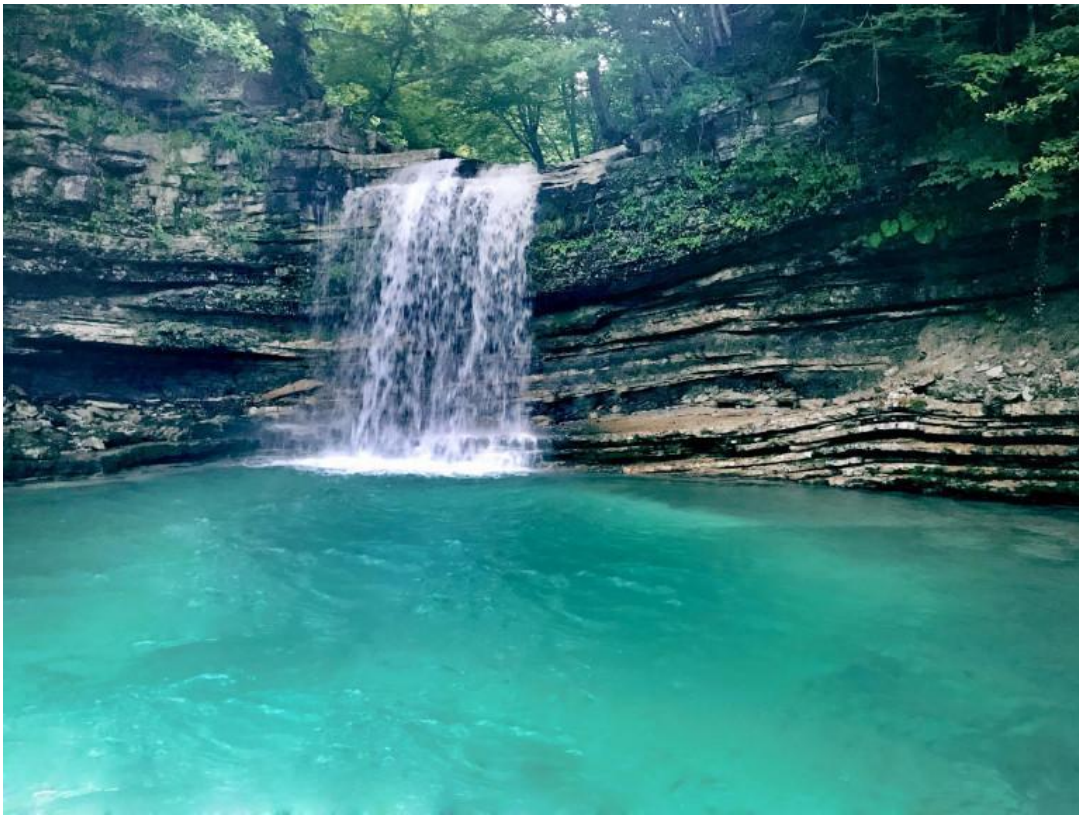
სალამოს შეიკრიბნენ და დამისთევით იქ შეხვდნენ მარიამობის დღესაწაულს. სალამოს კარგად მოიღბინეს. ბევრი ნაცნობი ნახეს, ბევრი ახალი რამ გაიგეს და მოლაშქრეები უკან, იმერეთისაკენ 28 აგვისტოს დილას დაიძვრნენ და სალამოს ჭიათურას დაუბრუნდნენ.

ეს დღესასწაული ჭიათურლებს ძალიან უყვართ.

საჩქეფიას ჩანჩქერი და შემორევის ტბა

მარიამობის დღესასწაულის შემდეგ ცოტა დაღლილები არიან სტუმრები. ემოციაც ბევრი აქვთ. ამიტომ ნოდარი ბიძიამ გადაწყვიტა სტუმრები ჩანჩქერზე და ტბაზე წაეყვანა. დღეს საჩქეფიას **ჩანჩქერზე** მიდიან. ისიც ჭიათურაშია, სოფელ სვერში, მდინარე სამალიხევის ხეობაში. ჩანჩქერის სიმაღლე დაახლოებით 15 მეტრია. ტყიან ხეობაში, უზარმაზარ კლდეებსა და ლოდებში მოქცეული ჩანჩქერი ძალიან ლამაზი სანახავია.

ჩანჩქერისა და მდინარის შემდეგ ტბაც მოინახულეს სტუმრებმა. ჭიათურის რაიონში, სოფელ ხრეითთან, ერთი ლამაზი ტბაა. შემორევის ტბა ზღვის დონიდან 597 მეტრზეა. იგი ჭიათურის ყველაზე დიდი ტბაა; მისი მაქსიმალური სიღრმე 10 მეტრია. ტბა ტყიან ხეობაში მდებარეობს. ტბაში თევზიცაა. ამიტომ სათევზაოდ კარგი ადგილია. ლაშა და გიორგიც სათევზაოდ წავიდნენ. ბევრი თევზია ტბაში. ბიჭები ანკესით თევზაობენ.

- ტბაში ძირითადად კობრია. კობრი თევზის სახეობაა. ძალიან გემრიელი. ძალიან დიდი კობრია ხოლმე ტბაში. იმედია დაიჭერთ და საღამოს კარგი ვახშამი გვექნება! - **ამხნევებს** ბიჭებს მამა.

ბიჭებმა ანკესზე წამოაგეს საკვები:

- ძალიან უყვართ ეს თევზებს, აუცილებლად მოვლენ. წამოეგებიან ანკესს! - ამბობენ ბიჭები.

- **მოჭიმეს ძუა** და ჩაუშვეს ტბაში ანკესი.

- ტბაში თევზებმა იგრძნეს საკვები. ყველა დაიდრა ანკესისკენ. მაგრამ თევზები მაინც ფრთხილობენ: გარშემო უვლიან საკვებს. ბოლოს ერთ-ერთმა ყველაზე დიდმა თევზმა **გაბედა**, გაიწია საკვებისკენ და **წამოეგო** ანკესზე. თევზი ძალიან დიდი იყო. ლაშამ სცადა ანკესის სწრაფად ამოწევა თევზის ამოსაყვანად,

მაგრამ ვერ მოერია, იგი საკმაოდ ძლიერი აღმოჩნდა, გაქცევას ცდილობდა და საბოლოოდ ლაშა ანკესთან ერთად ტბაში გადავარდა! ლაშას გიორგი და მამაც დაეხმარნენ და **ერთობლივად** აჯობეს თევზს.

უზარმაზარი კობრი დაიჭირეს და ბედნიერები დაბრუნდნენ სახლში. მთელმა ჭიათურამ გაიგო ლაშას მიერ ძალიან დიდი თევზის დაჭერის ამბავი შემორევის ტბაზე.

ძუძუანას მღვიმე და კაცხის სვეტი

უკვე 5 დღეა ბიჭები ჭიათურაში არიან მშობლებთან ერთად. ყველა დღე ერთმანეთზე საინტერესო იყო. ყველა დღე ემოციით სავსეა. ძალიან ბევრი რამ ნახეს, ძალიან ბევრი რამ გაიგეს. მაგრამ **მოლოდინები** მაინც დიდი აქვთ. რატომ? იმიტომ რომ დღეს ძუძუანას მღვიმე და კაცხის სვეტი უნდა მოინახულონ!

მალე მღვიმესაც მიუახლოვდნენ. მღვიმის შესასვლელთან *მეცნიერი*, ქალბატონი მზია შეეგებათ.

- ბატონო ნოდარ, ესენი არიან თქვენი სტუმრები? ძალიან მიხარია, რომ ჭიათურითა და ძუძუანას მღვიმეთი დაინტერესდნენ. ყველაფერს ვაჩვენებთ და მოვუყვებით. დარწმუნებული ვარ, გაერთობიან და მოეწონებათ, - ასე შეხვდა ქალბატონი მზია ნოდარი ბიძიას. ქალბატონი მზია მისი მეგობარია. მეგობრის თხოვნით მოვიდა, რათა უამბოს სტუმრებს მღვიმის შესახებ:

- მღვიმე 1966 წელს აღმოუჩენიათ. 2008 წელს აქ ახალი, *უნიკალური* აღმოჩენა გააკეთეს: მღვიმის შესასვლელშივე მიაგნეს ძაფის *ნაშთებს*, მათი ასაკი - 34 ათასი წელია!

ამ პერიოდში ადამიანები ტანსაცმელს ატარებდნენ. ამ აღმოჩენამდე ჩეხეთში იყო ნაპოვნი 29 000 წლის ჭინჭრის ძაფი და ის ითვლებოდა უძველესად. აქ ასევე იპოვნეს *კაჟისა* და *ობსიდიანის* იარაღები, ცხოველთა ძვლები, ძაღლისა და ცხენის ნაშთები და ა.შ. მღვიმის სიღრმე 175 მეტრამდეა, სიგანე - 1-15 მ, სიმაღლე - 1,5-10 მ. მისი ბოლო

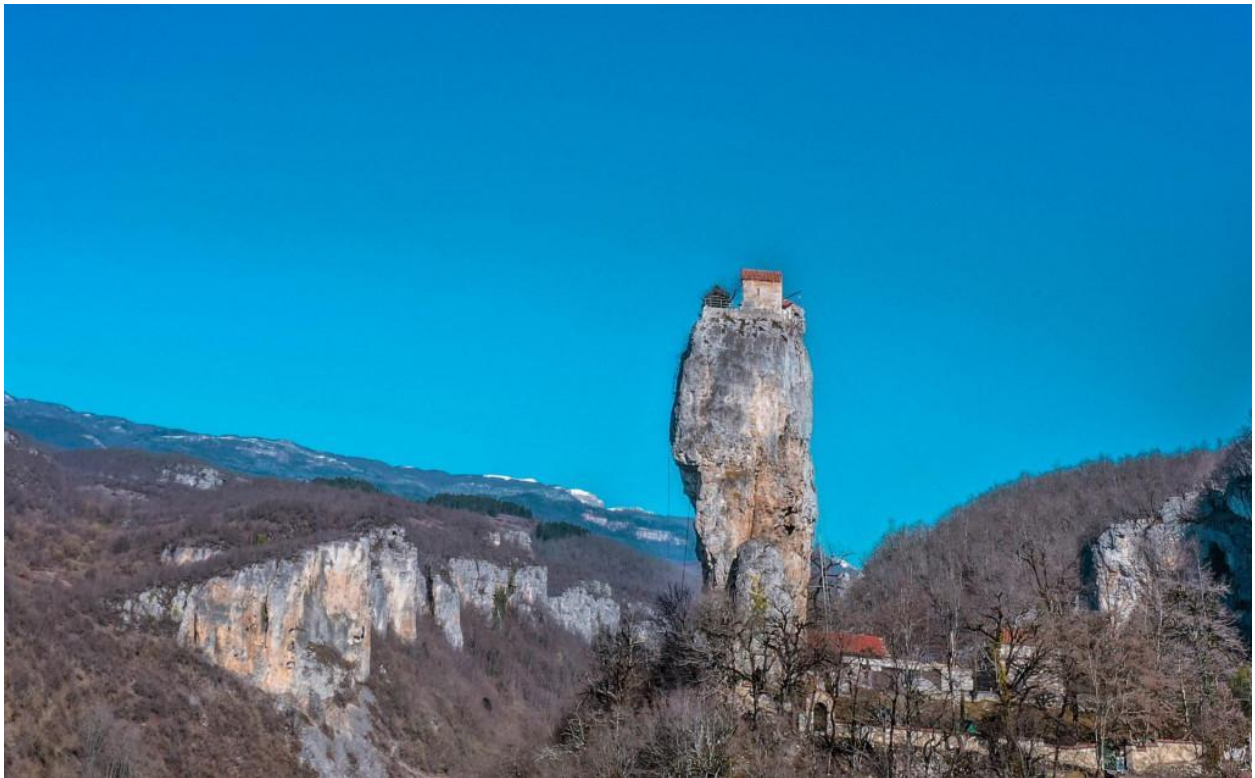
წერტილი შესასვლელთან შედარებით 8-10 მეტრით მაღლა მდებარეობს. ძუძუანას მღვიმე ორი სართულისგან შედგება, პირველი სართული ადვილი გასავლელია, მეორე სართული კი უფრო *რთული*. მღვიმეში მიედინება *ნაკადული*.

ძუძუანას მღვიმის შესახებ ინფორმაციის მიღების შემდეგ ბიჭებმა მღვიმეში ბევრი იარეს. ისრიალეს, იხტუნავეს, ნაკადულიც ნახეს და მალე გამოძვრნენ კიდევ უკან. მღვიმეში ძალიან ბნელოდა. მეორე სართულზე არ ავიდნენ.

მღვიმიდან გამოსულები კაცხის სვეტისკენ გაემართნენ. კაცხის სვეტზე არსებულ პაწაწინა მონასტერში ერთადერთი **განდეგილი** ცხოვრობს.. მისი სიმაღლე დაახლოებით 40 მეტრია.

აღრე კაცხის სვეტი **კერპთაყვანისმცემლობის** მთავარ ადგილი იყო. აქ არის 131 საფეხურიანი კიბე, რომელიც განდეგილს თითქოს ზეცისკენ **მიუძღვება**. კიბეზე ასვლას დაახლოებით 20 წუთი სჭირდება. **ხელები** გასაოცარია. აქედან ჩანს, როგორ უერთდება ხმელეთი ზეცას.

- საოცარი ადგილია! აქ ბევრი რამის გაკეთება შეიძლება. სანახაობა ხომ კარგია, მაგრამ მეტი გასართობი რომ იყოს ბავშვებისთვის, უკეთესი იქნება... საოცარი თავგადასავლების ატრაქციონები, რომლებიც ამ ბუნებას, გარემოს, კიბეებს დაუკავშირდება. ბავშვები უფრო კარგად **აღიქვამდნენ** ამ **სიდიადეს!** - აღფრთოვანებული საუბრობდა ბიჭების დედა.

ეს დღეც მიიწურა. დასრულდა ბიჭების მოგზაურობა იმერეთში. ხვალ დაემშვიდობებიან იმერეთს და გურიაში **გაემგზავრებიან**. მათ ულამაზესი გურია ელოდებათ!